

Ekonomporträtt: Ett personligt porträtt av vår far, Bertil Ohlin

1. Inledning

Handelshögskolan i Stockholm anordnade 14–16 oktober 1999 ett symposium vid 100-årsminnet av Bertil Ohlins födelse: "Bertil Ohlin: A Centennial Celebration (1899–1999)", som sedan kom att ges ut på MIT Press. Hans tre barn blev ombedda att ge en mer personlig bild än som finns dokumenterad i olika skrifter om honom. Då vi ansåg, att vi på grund av ålder, per-

HELLEN OHLIN är fil kand i samhällsvetenskap och M Sc i internationell samhällsmedicin, Londons universitet. Hon har arbetat inom Sida, SAREC och WHO med stöd till hälsoprojekt och medicinska forskningsprogram. Hennes intressen är kvinnohälsa och äldre-frågor. TOMAS OHLIN är fil lic i informationsbehandling, universitetslärare och adjungerad professor i ekonomiska informationssystem, Linköpings universitet. Hans forskningsintressen är IT-användning och demokrati. Han är ordförande i SeniorNet Sverige. ANNE WIBBLE, född Ohlin, hade en MA i nationalekonomi från Stanford University, USA och var ekon lic och lärare vid Handelshögskolan i Stockholm. Hon var riksdagsledamot för folkpartiet 1985–1997 och finansminister i den borgerliga regeringen 1991–1994. Under åren 1997–2000 var hon chefekonom vid Sveriges Industriförbund. Anne Wibble avled år 2000.

sonlighet och intresseinriktning hade delvis olika bilder av och/eller relationer till vår far, valde vi att presentera ett föredrag där den första mera allmänna delen beskriver en professorsfamiljs liv under 1930- och 1940-talen. Därefter har vi skrivit var sitt kortare avsnitt om den egna relationen och synen på vår far.¹

2. Familjeliv

Vår far Bertil Ohlin gifte sig ganska sent, först vid 32 års ålder. Han träffade den nio år yngre Evy Kruse på en båtresa till Island i samband med ett stort skandinaviskt studentmöte. Pappa hade inbjudits att hålla föredrag. Trots att de var släkt, eftersom deras mödrar var kusiner, hade de aldrig träffats. Båtflirten resulterade efter en tid i förlovning och giftermål i Paris i maj 1931, när mamma hade avslutat sin fil kand examen i franska, engelska och statskunskap vid Uppsala universitet.

Första tiden som gifta bodde våra föräldrar i Genève, där pappa arbetade för Nationernas Förbund, men de bosatte sig sedan i Stockholm i en lägenhet vid Norr Mälarstrand, där de kom att bo i nästan 50 år. Första barnet Hellen föddes i mars 1933,

¹ I översättningen av den engelska texten har gjorts vissa smärre omformuleringar och nyanseringar för att anpassa innehållet och formen till en svensk läsekrets. Vår syster Anne Wibble gick igenom den engelska texten före sin bortgång i mars 2000. Symposiepublikationen är tillägnad henne. Översättning från engelska av Hellen Ohlin.

Tomas i augusti 1934 och senare Anne i oktober 1943. Äktenskapet blev mycket lyckligt. Mamma var politiskt intresserad och alltid välinformerad, och dagens händelser diskuterades varje kväll. Vår farmor, som stod pappa nära, tyckte mycket om mamma och uttalade en gång att han inte kunde ha funnit en bättre hustru.

Pappa var professor i nationalekonomi vid Handelshögskolan och deltog aktivt i den politiska och ekonomiska debatten med föredrag och artiklar. Nationalekonomer, svenska och internationella, politiker och journalister var så väl som andra vänner och släktingar ofta gäster under denna period av aktivt socialt liv. I enlighet med existerande sed anställdes en barnsköterska för barnen tills Hellen var åtta och Tomas sju år, och familjen hade hembiträde och tillfällig städhjälp. Mamma arbetade under viss tid obetalt på Föreningen Norden, där pappa f ö var aktiv.

Somrarna tillbringades i Torekov på västkusten, där familjen hyrde olika hus till slutet av 1940-talet. På vintrarna åkte man skidor i Stockholms omgivning och ibland i fjällen. Familjen åkte också skridsko på Mälaren. 1937 var pappa under ett halvår gästföreläsare vid Berkeleyuniversitetet i Kalifornien i USA. Hellen och Tomas och barnsköterskan tillbringade denna tid hos mammas föräldrar i Göteborg.

Våra föräldrar höll nära kontakt med både pappas och mammas syskon och annan släkt. Familjerna brukade träffas regelbundet t ex vid jul och påsk. På somrarna hade man släktmöten med pappas sex syskon med familjer hos farföräldrarna i Klippan. De hade ett rymligt hus där varje familj vid besöken bodde i var sitt sovrum. En stor trädgård fanns med många fruktträd och bärbuskar där de nästan 20 kusinerna kunde leka. Efter farföräldrarnas bortgång ägde sådana släktmöten rum mera sällan. Flera av pappas syskon och andra släktingar tillbringade dock också somrarna i Torekov. Pappa hade en nära relation till sin äldre bror Holger (senare vice verkställande direktör på L M Ericsson) och för-

äldrarna hade mycket umgänge med honom och hans familj samt också med mammas syster Birgit med make Ivar Högbom, professor i ekonomisk geografi, som blev rektor för Handelshögskolan.

Pappas engagemang i svensk politik blev alltmer aktivt. Han var först ordförande i Folkpartiets ungdomsförbund och riksdagsledamot och blev 1944 ordförande i Folkpartiet och handelsminister i samlingsregeringen. Han blev mer och mer upptagen och hade mindre tid för familjen förutom under somrarna i Torekov. Där var ett mycket aktivt socialt liv med simning och picknickar vid stranden med underbara nybakade sockerbullar, båtutflykter, tennis, cykelutflykter och kräftsvisor i augusti. Våra minnesbilder från denna tid är ett glatt sommarliv med avspända och harmoniska föräldrar. Anne föddes 1943 under de värsta krigsåren, men för familjen var denna tid trots krigets påfrestningar en lycklig period.

Standarden i sommarhuset i Torekov var inte hög. Där fanns inte telefon, kylskåp eller badrum. Man badade i havet och på badhuset. Under många år hade familjen ingen bil – i Torekov cyklade man – och telefonsamtal gjordes på telegrafstationen. Även om det politiska livet var mindre hektiskt än under senare år blev pappa mer och mer upptagen. Han hade stor stressolerans, men efter en del år beslöt föräldrarna, att avståndet från Stockholm till Torekov med tidskrävande tågresor var alltför långt. År 1949 köpte man ett sommarhus i närheten av Åkersberga. Pappa behövde ha tillfälle att vila upp sig närmare Stockholm. Mamma saknade antagligen Torekov mer än han gjorde. Hon var en charmerande och social person och hade haft mycket roligt där. I samband med köpet av huset skaffade familjen också bil, en Volvo PV444.

Annes uppväxt kom att bli något olika mot hennes syskons, vilket avspeglar förändringar i livsstil. Familjen anställde ingen barnsköterska och efter 1952 fanns heller inget hembiträde. Mamma lärde sig

matlagning och hade hjälp av Karin som städade och så småningom blev vän till familjen. Pappa hade en ganska konventionell matsmak och föredrog hela sitt liv svensk husmanskost. Föräldrarnas favoritmål var kvällsmörgåsarna med lättöl i köket, där de satt i timmar och läste tidningar och böcker. En stor snäll svart pudel kallad Hassan blev medlem i familjen i början av 1950-talet. Vid denna tid hade Hellen och Tomas gått ut gymnasiet och föräldrarna ansåg att en hund skulle bli sällskap åt Anne. Mamma och Anne var de som mest tog hand om Hassan, även om pappa också ibland gick ut med hunden. Unga ekonomer som tenderade hemma i lägenheten kunde finna sig exponerade för Hassans väl vänliga uppmärksamhet.

Pappa kom att tillbringa mer tid med sin yngsta dotter än han gjort med de två äldre barnen. Varje kväll när han var hemma brukade han efter middagen berätta en spontant komponerad saga för Anne med dottern i sitt knä. Sagorna växte med barnet. De handlade först om en liten negerflicka kallad Lita och senare om trollet Klumpe och därefter om hjulpojken Simsalabim som kom från himlen. Dessa berättelser var mycket trevliga sagor och skulle ha kunnat publiceras. Resten av familjen satt ofta och gjorde ironiska kommentarer, men pappa och Anne var totalt upptagna och brydde sig inte om några störande inslag.

På 1940-talet hade riksdagsmännen påvra administrativa förhållanden. Pappa hade länge ingen sekreterare och mamma var under många år hans obetalda assistent på heltid. Hon skrev ut och skrev om manuskript, och hade koll på hans program och besökare. Telefonen ringde i ett sträck. Pappa kunde ibland ringa hem för att få hjälp att spåra texter och manuskript från vilka han behövde citera eller halvfärdiga texter som antogs ligga på hans enorma skivbord i vardagsrummet. Ibland kunde de i stället återfinnas på golvet i hans sovrum. Han var aldrig en byråkrat med god ordning på sina papper.

Vi hade en spännande uppväxtmiljö, på många sätt privilegierad med tillgång till tidningar och tidskrifter, radioprogram med vår far och besök av intressanta personer. Även på somrarna hade pappa intensiva politiska kontakter. Dock får man nog säga, att vi fick veta färre politiska hemligheter än omgivningen kanske trodde. Pappa var inte intresserad av skvaller. Vad han fått veta i förtroende bevarades hos honom. Han betonade starkt sitt ansvar mot personer som givit honom konfidentiell information. Sådana löften höll han alltid.

Pappa arbetade hårdare än de flesta och hade goda inkomster, men han och mamma levde aldrig särskilt lyxigt. Han sparade snarare än spenderade. Han betalade själv många av sina utgifter för den politiska verksamheten t ex för resor. Han var en generös givare för alla i familjen som hade ekonomiska problem och familjen var stor. Han var generös mot sina barn inom begränsade ramar, även om vi fick mindre fickpengar än våra kamrater. Han betonade starkt, att hans barn inte skulle ha några fördelar av hans position, även om han senare betalade våra studier och gav bidrag till vår start i livet.

Pappa var starkt engagerad i hälsofrågor och följde sådana ämnen på ett nästan vetenskapligt sätt. Han levde ett sunt liv, hade fördelen av att ha få medicinska problem och förblev i stort sett vid god vigör under hela sitt liv. Han tyckte om promenader och gick så ofta kan hade möjlighet. I ungdomen spelade han golf och på somrarna ägnade han sig åt tennis och simning. Skidåkning och skridskoåkning ingick också. I sin ungdom hade pappa varit ansluten till en nykterhetsorganisation och han var under hela sitt liv starkt engagerad i frågan om alkohol som ett stort socialt problem. Han var en av de första att beräkna samhällskostnaderna för alkoholkonsumtionen, och hans siffror användes av systembolaget i informationskampanjer. Han egen alkoholkonsumtion var måttlig och han drack sällan annat än öl. Senare i

livet upptäckte han vin och blev intresserad av kvalitetsfrågor här.

Pappa såg bra ut och var under hela sitt liv en elegant man. Han var intresserad av att klä sig väl, och detta var egentligen ett av de få mer personliga områden där han kunde spendera pengar. Från mitten av femtiotalet växte föräldrarnas konstintresse. De köpte en del tavlor, i huvudsak svensk samtida konst. Pappa hade här en försiktig smak både avseende motiv, färg och pengar. Tavlor skulle inte vara alltför dominerande.

Alla i omgivningen såg kanske inte hans sociala talanger. Han var nog mest harmonisk och avspänd i internationella sammanhang. De tal han då höll var lättsamma och roliga.

Om pappa under långa perioder hade begränsad tid för sina barn kompenseras detta av vår mor. Mamma fanns där alltid, och hennes person var central för oss. Varje dag när vi kom från skolan var hon hemma, oftast läsande romaner på engelska eller franska. På 1960-talet kom det barnbarn, sammanlagt sju. Pappa var mycket intresserad av barnbarnen, även om han på grund av ökande nedsatt hörsel ibland fann det svårt att uppfatta deras röster. Om ett barnbarn var sjukt, kunde han ringa varje dag. Vikten av att vara duktig i skolan betonade han starkt, vilket kanske inte alla uppskattade. Han var en engagerad farfar och morfar och hade stark känsla för familjen.

3. Hellen

Efter studenten, vid 19 års ålder, flyttade jag till Uppsala för samhällsvetenskapliga studier. Detta visade sig vara en bra idé med hänsyn till att den politiska miljön i hemmet annars skulle ha begränsat studieron. Det var mina föräldrar som bestämde detta, då lägenheten egentligen inte hade nog plats för tre barn.

Att ha en prominent far innebär problem. Jag hade inte ärvt hans brådmogenhet. Att ha en far som var aktivt intresserad

av alla intellektuella områden var något som jag alltid upplevde som en fantastisk gåva. Jag brukade göra listor över olika frågor varje gång jag åkte hem från Uppsala för att besöka föräldrarna för att få pappas åsikter och kommentarer. Han var alltid öppen för diskussioner och under alla år upplevde jag egentligen bara en gång när vi var mera ordentligt osams. Trots sitt upptagna liv plockade han upp mina intresseområden. Till min förvåning fann jag inte sällan att han citerat mig till de mest osannolika personer. Lång tid efter att jag själv släppt intresseområden kunde jag träffa personer som genom honom trodde att jag fortfarande höll på med såna frågor. Hans uppskattning av min intellektuella nyfikenhet framgår av hans dedikation – som jag älskar – i den första memoarboken: ”Till Hellen som har stort intresse för dagens problem med en förhoppning av författaren att också gårdagens ska vara värt ett studium.”

Han var klar i sin kommunikation av sitt djupa engagemang i sin politiska gärning. Han betonade vikten av att bevara Sverige från en socialistisk planeringsmodell och han såg detta som sin mission i livet. Han hade också, menade han, fått nog av uppskattning i det nationalekonomiska etablissemanget i unga år och behövde inte mer av detta.

Han kunde ibland vara oense med mina åsikter, t ex om u-landspolitik och kvinnofrågor och han ogillade vissa artiklar jag skrev. Han ifrågasatte dock aldrig egentligen mina teser i artiklarna, kanske ett sätt att ge mig den uppskattning han kände att jag behövde. I kvinnofrågor var han emanciperad i teorin men knappast i hushållets praktik.

Han ogillade mina beslut att förvärvsarbete under loven från skola och universitet. Med en god utbildning, hävdade han, skulle man efter studierna även utan praktik få ett bra arbete. I denna fråga – lika väl som den mindre väsentliga att jag tog tid från studierna till att sy mina egna kläder – kalkylerade han kostnaden av min tid ägnad åt

annat än studier. Dock kan man ju framhålla, att han själv ägnade ganska mycket tid åt sina egna skraddarsyddade kostymer med matchande accessoarer. En brun överrock gick inte att ha till blå kostym.

Vissa skribenter har kommenterat pappas problem att uttrycka känslor och att kommunicera närmare med människor, men det är inte en helt riktig och fullständig bild. Han var t ex mycket engagerad i sin familj och då menar jag familj i vid bemärkelse. Han höll nära kontakt med sina sex bröder och systrar och många kusiner och andra släktingar. Han gav sig alltid in i långa samtal med olika släktingar och hade god koll på de flesta. Dock hade han ibland problem att ge råd i mera emotionella frågor. Personliga frågor var tabu för båda föräldrarna, vilket speglar den generationens synsätt. Efter min fars död fick jag dock höra av mamma, att han hade sympatiserat mer med mig och mina känslor efter en avbruten affär, än jag då insåg. Han kunde därför aldrig acceptera denna man, när han träffade på honom. En för mig förvånande och rar faderlig reaktion.

Han uttryckte sällan negativa åsikter om folkpartister, vilket väl kan ses som en sorts lojalitet. Det var på samma sätt med familjen – folkpartister och släktingar gjorde sällan fel. Å andra sidan var denna stora tolerans kopplad till en stark känsla för begåvning och intellektuell skärpa som viktiga kriterier i hans bedömning av människor.

Med sina engelsk-amerikanska intressen var han frestad av statsministerns anbud vid en tidpunkt att bli svensk ambassadör i USA, men då mamma inte ville, övervägde han det inte seriöst. En faktor av betydelse här var naturligtvis implikationerna för svensk politik, vilket påverkade hans beslut. Under senare år insåg han att han underskattat värdet av sociala kontakter, t ex med politiska motståndare. Ett exempel här är hans relationer till centerledaren Gunnar Hedlund. Han var medveten om att Hedlund funnit kontakterna med honom besvärliga. Många år senare blev

dock han och Hedlund nära vänner, och de två pensionerade politikerna brukade äta middag och ha politiska samtal. I slutet av 1960-talet och på 1970-talet när han lämnat aktiv politik slappnade han av. Jag brukade under många år anordna bjudningar för större grupper av vänner från olika områden. Pappa älskade dessa tillfällen och hans lediga stil förvånade dem som endast mött honom i hans officiella roll, när han var – kanske för mycket för sitt eget bästa? – instängd i politikens bojar. Mina väninnor fann honom en i hög grad charmerande man.

Till slut vill jag citera ett omdöme om honom som han plockat upp och en gång nämnde för mig. "Bertil Ohlin kan allt men det är det enda han kan." Han var inte omedveten om den underliggande värderingen.

4. Tomas

Även i ett emanciperat land som Sverige var det under vår barndom nog svårare för en pojke än en flicka att växa upp med en berömd far. Ofta visste jag inte, om jag bedömdes efter min egen kapacitet.

Hur uppfattade jag honom som far? Var han dominerande? Nej, att dominera var emot hans natur. Under skoltiden var jag ointresserad av politiska diskussioner, och pappa ifrågasatte aldrig denna reaktion från sin son. Jag tillbringade i stället mycket tid med sport och musik, vilket var en sorts opposition från min sida. Musik var ett av de få områden som pappa inte var intresserad av och han stängde ibland av grammfonen. Under en del år hade jag större framgång i jazz än i studier både i skolan och vid universitetet.

Jag ärvde en stor respekt för fakta och kunskap från pappa. Detta var av värde men ledde också till en tvekan att tala oföretligt. Pappa ansåg, att man skulle bestämna sig för vad man ville säga, uttala detta och sen hålla tyst. Mina egna relationer med honom utvecklades från barndomen och blev senare mera intensiva. När

jag fått körkort brukade jag ofta köra honom och mamma. Han var själv dålig chaufför, alltför analytisk till sin läggning i varje körsituation både i bilen och i motorbåten. När jag satt vid ratten brukade han betona det viktiga i att inte köra för fort. Vi hade ingen brådska menade han. I själva verket hade han för det mesta bråttom och beräknade nästan alltid för lite tid. Mamma körde bil mycket bättre än han, och gjorde det, om jag inte var tillgänglig.

Hur mycket influerade hans politiska åsikter livet hemma? Svaret är att vi aldrig upplevde någon press att dela hans liberala politiska ideologi. Hans attityd till oss som till alla andra var att övertyga genom argument och att visa respekt för andras åsikter. Men hans värderingar och prioriteringar var åtminstone indirekt viktiga hemma.

Beträffande mitt val av akademiska studier visade han stort intresse och vi hade många diskussioner, men han gav bara råd. Universitetsstudier var, betonade han, värdefullt. Ett av hans råd som jag fann nyttigt var att ta en kurs i maskinskrivning.

Jag började studera matematik och valde sedan teknologi och informationsvetenskap, områden som låg långt från pappas vetenskapliga intressen. Dock hade han en öppen attityd och hade inga problem att extrapolera in i mitt område. Han hade också studerat matematik i sin ungdom under en termin och behöll alltid respekten för naturvetenskap. Pappa var en nationalekonom med stor vetenskaplig fantasi. Hans reaktion till den snabba utvecklingen inom informationsbehandling var intressant för mig att följa, och våra kontakter i sådana frågor pågick under många år. Redan i sin bok "Fri eller dirigerad ekonomi", som publicerades år 1936, betonade han vikten av teknisk utveckling och att samhället måste främja sådan lika väl som social utveckling. I boken fanns t o m orden "användning av maskiner för utvecklingen". Detta var före den första datorn var konstruerad. Då han avled år 1979 fick han aldrig uppleva framväxten av Internet.

1971 hade vi en intressant diskussion

om en artikel jag skrivit om lokal demokrati. I min text föreslog jag användning av – då okända – persondatorer för nya typer av folkligt deltagande. Han kritiserade åtskilliga detaljer i texten och hade konstruktiva förslag. Han slutade med ett positivt uttalande om möjligheten till ökad användning av lokala rådgivande folkomröstningar med ord som jag fortfarande kommer ihåg. Han hade redan tidigare varit positiv till satsning på sådant ökat folkligt deltagande (uttryckt i en av hans böcker från 1956) men vid denna tid fanns ingen teknologi för stöd till sådan lokal demokrati.

Han tog aktiv del av mitt senare arbete i flera statliga utredningar om IT-politik i Sverige. Vid några tillfällen samarbetade vi om användning av IT för demokratiska reformer och vid skapandet av liberala IT-texter.

Pappa hade språksinne. I sin ungdom tog han under sina nationalekonomiska studier kurser i ryska, som han menade hade varit av värde för honom vid senare kontakter. Hans engelska var perfekt med brittiskt uttal och han talade också god franska. Jag erinrar mig ett samtal efter en stor vetenskaplig konferens under tre dagar – var han inte utmattad? Nej, sade han, det hade inte varit tröttsamt, om det inte varit så att förhandlingarna uteslutande hållits på franska och att han själv hade förväntats göra en slutsammanfattning på detta språk.

Jag såg honom sällan slappna av och allmänt begrunda tillvaron. Närhelst möjligt hade han med sig böcker, alltför många tidningar eller högar av vetenskapliga publikationer. Han hade få personliga mappar och hans korrespondens och handlingar var ofta i oreda. Det stora skrivbordet i vardagsrummet var alltid proppfullt med papper. Före bjudningar hemma brukade mamma ge honom order att städa och högar av dokument kunde då läggas under hans säng med risk att inte lätt återfinnas.

Pappa mottog många berömmande omdömen under sitt liv men han upplevde

också otur och politiska problem. Han verkade inte bli lika sårad härav som de flesta andra skulle ha blivit. Han verkade nästan behandla sådana händelser som ett resultat av dålig planering. Han var en man för vilken det var naturligt att sikta högt.

5. Anne

Mamma berättade en gång, att hon och pappa väntade för att se utgången av det andra världskriget före de tog beslutet om att skaffa ett tredje barn. Eftersom jag föddes i oktober 1943 måste detta ha varit en senare uppfinning eller också hade de en exceptionell kapacitet att se in i framtiden. Eftersom jag anlände ganska sent i mina föräldrars liv, blev min uppväxt olika mot mina syskons. Mina föräldrar hade mindre hjälp i hushållet och jag hade mer kontakt med dem båda. Pappas dagliga sagoberättande har vi nämnt tidigare. Vid denna tid var pappa ordförande i folkpartiet, och partiet hade haft en stor valframgång 1948. Det måste ha varit många dagar när han inte var hemma till middag, men när han var det blev det alltid en saga.

När jag kom i skolålder köpte föräldrarna sommarhuset i Bammarboda, nära Stockholm. Alla somrar och många veckoändor kom sen att tillbringas där med simning, rodd, plantering och beskärning av träd och växter. Pappa hade enligt egen mening en vetenskaplig inställning till beskärning av träd, vilket dock för det mesta innebar en massa ineffektivt arbete med beskärning i småportioner med hjälp av rep. Det kunde ta timmar att hugga ner ett litet träd. Vi ägnade oss på höstarna åt svampplockning, även om pappa alltid var mycket försiktig vid val av svampar.

Han tyckte om att promenera, och Hassan och jag följde ibland med. Det jag mest kommer ihåg här är hur ofta vi stannade upp. Närhelst pappa mötte någon han kände brukade han alltid bli involverad i långa samtal. Han var genuint intresserad av andra människors åsikter. Det var inte artigt lyssnande, nej han hade en sann ny-

fikenhet på hur folk tänkte och resonerade. Livet igenom älskade han att diskutera och formuleringar som ”å ena sidan” och ”å den andra sidan” var vanliga. Han hade alltid ett öppet sinne och en respekt för allas åsikter, även om han inte höll med. Jag har ofta tänkt, att han inte kunde ha förblivit så aktiv som oppositionsledare under så lång tid, om han inte haft denna genuina respekt för och intresse för andras synpunkter.

På vintern blev det promenader i staden eller skridskotur på Mälaren. Pappa hade långfärdskridskor, vilket inte jag hade. När jag blev trött drog han mig ibland med en skidstav. Vid slutet av varje utflykt blev det varm choklad med vispgrädde, som vi båda älskade.

Familjelivet hade vissa regler. Middagen skulle serveras klockan 6 men för det mesta anpassades tiden enligt pappas önskan. Han ville t ex vila 15 minuter, så middagen fick petas in mellan hans vilotid och radionyheterna. När TV blev viktig under senare delen av 1950-talet flyttades TV-apparaten in i matsalen och det vanliga middagssamtalet blev lidande. Pappas favoritkommentarer rörde bristen på kunskaper i ekonomi och tendensen till socialistiska idéer hos journalisterna.

Efter det för folkpartiet katastrofala valet 1958 behövde pappa tid för återhämtning och accepterade en inbjudan att bli gästföreläsare vid Virginiauniversitetet i Charlottesville i USA. Föräldrarna åkte tillbaka efter jul men jag stannade kvar under våren som internatskoleelev i ”high school”. Jag fick flest brev från mamma, men jag har också vissa brev från pappa, vilka mest handlar om mina skolresultat. Han fick mig att studera latin under ett år, vilket varit av värde för honom för att lära sig franska. Det hade kanske fungerat för honom men gjorde det inte för mig. Han arrangerade att jag fick tillbringa påsklovet hos familjen Svennilsson i stället för att stanna i en tom skola. Ingvar Svennilsson var en nationalekonomkollega till pappa, som då besökte Yale universitetet.

Varken min syster eller min bror hade

valt att studera nationalekonomi, och så vitt jag vet, hade pappa inga synpunkter på det. Men när jag slutat gymnasiet utan någon klar preferens föreslog han att jag skulle söka in på Handelshögskolan. Jag gjorde detta, och det var ett av de bästa råd han gav mig. Nationalekonomi visade sig vara fascinerande. I början rörde hans kommentarer till mina studier mest studie-hastigheten, som han ogillade, då jag tog ledigt på helgerna för fester. Enligt honom skulle femdagarsveckan inte gälla för studenter. Att få bra studieresultat var mycket viktigt. Argument som byggde på fakta fick hans respekt, medan meningar av typ att man bara trodde någonting var ett säkert sätt att förlora diskussionen. Den enda diskussion av den senare typen som jag vann rörde frågan om Hassan skulle sova i min säng. Detta ogillade han av hygieniska skäl, men Hassan och jag gjorde som vi ville i alla fall.

Senare hade vi allvarigare diskussioner om aktuella ekonomiska frågor. Detta var under mitten av 1960-talet, när ekonomisk tillväxt i Sverige föreföll att vara evig och konjunkturförändringar ha reducerats till ganska små variationer i tillväxten. Han betonade stimulanser och välbildande krafter. Skatters funktion var t ex inte bara att finansiera samhällsutgifter utan också att influera folks handlande, deras önskan att arbeta, spara, studera och ta risker samt starta företag. Han älskade att säga att om vi alla bara varit intresserade av fördelning av välbild i stället för att skapa välbild, hade vi kanske varit mer jämlika men också haft jämlik fattigdom. Han skapade hos mig en stark känsla för betydelsen av privat företagsamhet och privat sparande, utan vilka marknadsekonomin inte kunde fungera väl. Han var ganska positiv till anticyklisk stabiliseringspolitik och tyckte om att berätta om sina diskussioner med Keynes under 1930-talet om efterfrågeskapande politik. Detta brukade för det mesta utvecklas mer till ett föredrag än en diskussion och har inte lämnat kvar någon känsla hos mig för en politik med finjuste-

ringar. Jag är säker på att han skulle ha hållit med om att det som var lämplig politik på 1930-talet knappast skulle fungera femtio år senare i en annan institutionell situation.

En diskussion har stannat kvar i mitt minne mer än andra. Den gällde övervägandena om löntagarfonder i Sverige. Inom folkpartiet fanns det under senare delen av 1970-talet vissa konstiga tankar. Pappa var en stark kritiker av förslaget till en sådan fond, vilket han ansåg var ett sätt att introducera planekonomi i Sverige. Han hade vid denna tid dragit sig tillbaka från aktiv politik och var för det mesta försiktig vad gällde att framföra synpunkter i aktuella frågor till politiker i folkpartiet. Men nu hade han så starka känslor, att han ringde vissa politiker och också föreläste härom vid middagsbordet närhelst det fanns några lyssnare. Vid denna tid hade jag själv börjat bli aktiv i folkpartiet, och han kunde inte alls förstå, att jag inte lyckades övertyga alla om att han hade rätt.

Pappa var exceptionellt engagerad i utbildning för alla, inte minst för flickor. En god utbildning öppnade många dörrar, och ett eget arbete och en egen inkomst gjorde kvinnorna mindre beroende av sina makar. Han gav mig en törst för kunskap och en kontinuerlig nyfikenhet på framtiden, på hur andra människor resonerade och olika typer av innovationer. Han var alltid intresserad av att få veta mer och hade alltid en öppen inställning. Det kanske var så att någon annan visste bättre! Jag vet, att jag talar för min syster och min bror så väl som för mig själv, när jag säger att vi är stolta att ha haft honom som vår far.